

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในการพัฒนาประเทศเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามนโยบายของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายของรัฐบาล ต้องอาศัยทรัพยากรต่างๆ เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคล หรือ “คน” ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้การพัฒนาประเทศประสบผลสำเร็จ (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 1) การศึกษานับเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีความสามารถที่จะปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมาถึงและเชื่อว่าการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญที่ทำให้คนพัฒนาเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศ จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมทั้งยังสร้างความสมดุล และกลมกลืนของการพัฒนาระหว่างด้านต่าง ๆ ได้ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่ว่า “ประเทศชาติของเราจะเจริญหรือจะเสื่อมลงนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาของประชาชนแต่ละคนเป็นสำคัญ ผลของการอบรมในวันนี้จะเป็นเครื่องกำหนดอนาคตของชาติในวันข้างหน้า” (รุ่ง แก้วแดง. 2541 : 39)

การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้คนพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข และสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมความรู้ (Knowledge Society) การพัฒนาการศึกษาสำหรับอนาคตจึงต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาทั้งในส่วนที่เป็นปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 27)

ใน ปีพุทธศักราช 2539 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศนโยบายการปฏิรูปการศึกษา และทำให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน และกำหนดแนวทางปฏิรูปการศึกษารวม 4 ด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 : 112) คือ 1) การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา 2) การปฏิรูปครู และบุคลากรทางการศึกษา 3) การปฏิรูปหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน 4) การปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

ในการดำเนินงานด้านการปฏิรูปครู และบุคลากรทางการศึกษา ตามแนวทางปฏิรูป การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการกล่าวถึงการพัฒนาผู้บริหารการศึกษาว่า “เร่งรัดพัฒนา นักบริหารการศึกษาโดยเพิ่มพูนแนวความคิดความรู้ตลอดจนทักษะในการบริหารและการจัดการ เพื่อให้สามารถพัฒนาโรงเรียน และสถานศึกษาให้มีคุณภาพก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (กระทรวงศึกษาธิการ. 2538 : 5) ในส่วนของผู้บริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะในระดับ ประถมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติว่า “ การพัฒนา ผู้บริหารเป็นการพัฒนาศักยภาพ และพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณลักษณะที่ดี สามารถจัดการศึกษา และพัฒนานักเรียนให้มี คุณภาพที่พึงประสงค์ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2536 : 1)

ในการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ กำหนดนโยบายการพัฒนาผู้บริหาร โรงเรียนในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ในส่วนของผู้บริหารการศึกษากระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดนโยบาย และแนวทางปฏิบัติดังนี้ “ สถาบันพัฒนาผู้บริหาร การศึกษาเร่งรัดระบบการพัฒนาผู้บริหารการศึกษาทุกระดับทุกประเภท เพื่อให้ผู้บริหารมี วิสัยทัศน์ ความคิดกว้างไกล มองการศึกษาเป็นเรื่องของการพัฒนาคนทั้งมวล และมี ความสามารถในการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ” (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 77)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนาผู้บริหารเป็นสิ่งจำเป็น และเร่งด่วนในการที่จะพัฒนา ประเทศ นอกจากนั้นบริบทของโลกในยุคโลกาภิวัตน์มี ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลให้ความรู้ และ วิทยาการต่าง ๆ เจริญรุดหน้า และเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องพัฒนา ตนเองให้พร้อมเสมอสำหรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงอัน ต้องอาศัยข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบันและทันต่อเหตุการณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ. 2541 : 52)

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา อย่างต่อเนื่องให้มีความสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อภารกิจหลักของโรงเรียน และการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายให้ได้ นโยบายสำคัญก็คือการส่งเสริมการพัฒนา จนผู้บริหารสามารถพัฒนาตนเองเป็นผู้บริหารที่ดีคือ เป็นผู้บริหารที่พัฒนาตนเองให้ก้าวหน้า ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม และคุณลักษณะของนักบริหารที่ดีอยู่เสมอโดยผู้บริหาร จะต้องแสวงหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพราะผู้บริหารเป็นกลไกสำคัญที่จะนำ

ความสำเร็จและเสริมสร้างคุณภาพทางการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน อันจะส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนตามจุดประสงค์ของหลักสูตรที่วางไว้ ซึ่งจะเห็นว่าหลายปัญหาเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับ การบริหารของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนสามารถแก้ไขปัญหเหล่านี้ได้โดยตรง แต่การที่จะจัดการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนได้ จำเป็นต้องศึกษาก่อนว่า ผู้บริหารเหล่านี้ต้องการพัฒนาตนเองหรือไม่ และโดยวิธีใด ดังนั้นเพื่อช่วยให้องค์ประกอบในการจัดการศึกษาของสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาความต้องการ และวิธีการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดดังกล่าว เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทาง ในการปรับปรุงพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียนให้ตรงกับความต้องการ และความจำเป็นให้มากที่สุดเพื่อก่อเกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษาในความรับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพ สูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

1. เพื่อศึกษาความต้องการ และวิธีการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความต้องการการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามที่มีประสบการณ์ และ ขนาดของโรงเรียนแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ (2541 : 54) ในการพัฒนาตนเอง 3 ด้าน คือ

1. ด้านการพัฒนาวิชาชีพ
2. ด้านการพัฒนาร่างกาย
3. ด้านการพัฒนาจิตใจ

และวิธีการพัฒนาตนเองของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 2) ได้แก่

1. การฝึกอบรม
2. การศึกษาต่อ
3. การศึกษาดูงาน
4. การศึกษาคู่มือ
5. การปฏิบัติงาน
6. อื่น ๆ

สมมติฐานของการวิจัย

ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ที่มีประสบการณ์ และขนาดของโรงเรียนแตกต่างกันมีความต้องการพัฒนาตนเองทั้งรายด้าน และโดยรวม ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาวิชาชีพ ด้านการพัฒนาร่างกาย และด้านการพัฒนาจิตใจแตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ขอบเขตของการวิจัย at Mahasarakham University

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความต้องการ และวิธีการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม โดยมีประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามทั้งหมด 576 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตาราง กำหนดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 40) จำนวน 230 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ตามขนาดโรงเรียน จำนวน 230 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่ 38 คน ผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง 118 คน และผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก 74 คน

2. ตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน โดยแยกเป็น

2.1.1.1 ต่ำกว่า 6 ปี

2.1.1.2 6 – 10 ปี

2.1.1.3 10 ปีขึ้นไป

2.1.2 ขนาดของโรงเรียน โดยแยกตามจำนวนนักเรียน คือ

2.1.2.1 โรงเรียนขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1 – 120 คน)

2.1.2.2 โรงเรียนขนาดกลาง (จำนวนนักเรียนตั้งแต่ 121 – 300 คน)

2.1.2.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ (จำนวนนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป)

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความต้องการ และวิธีการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม

2.2.1 ความต้องการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาวิชาชีพ ด้านการพัฒนาร่างกาย และด้านการพัฒนาจิตใจ

2.2.2 วิธีการพัฒนาตนเองของผู้บริหารหลายวิธี ได้แก่ การฝึกอบรม การศึกษาต่อ การศึกษาคู่มือ การปฏิบัติงาน และอื่น ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความต้องการพัฒนาตนเอง หมายถึง ความต้องการในการพัฒนาเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะความชำนาญ และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ทั้งการพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจให้มีสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งมีองค์ประกอบการพัฒนาตนเอง 3 ด้าน คือ

1.1 ด้านการพัฒนาวิชาชีพ หมายถึง การฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจ ความสามารถ จนกระทั่งมีทักษะในการปฏิบัติงานในหน้าที่ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพของตน

1.2 ด้านการพัฒนาร่างกาย หมายถึง การปรับปรุงดูแลบำรุงรักษาสุขภาพร่างกาย ให้สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

1.3 ด้านการพัฒนาจิตใจ หมายถึง การฝึกฝนตนเองให้มีจิตใจสงบ มั่นคง หนักแน่น มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยึดมั่นในหลักศีลธรรม

2. วิธีการพัฒนาตนเอง หมายถึง วิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการพัฒนาตนเองโดยอาศัยวิธีการดังต่อไปนี้

2.1 การฝึกอบรม หมายถึง กิจกรรมการอบรมการประชุมสัมมนา โดยมีโครงการหรือหลักสูตร และเวลาที่จัดแน่นอนซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ

2.2 การศึกษาต่อ หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้บริหารได้ไปศึกษาต่อในสถาบันที่เปิดสอนในสาขาวิชาที่สามารถใช้ในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

2.3 การศึกษาคูงาน หมายถึง กิจกรรมที่ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาไปศึกษาคูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือหาประสบการณ์ด้วยการสังเกตการณ์ ฝึกปฏิบัติ

2.4 การศึกษาคู่มือ หมายถึง กิจกรรมที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ หรือหน่วยงานในสังกัดได้จัดส่งคู่มือ เอกสารให้ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ได้ศึกษาหาความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติด้วยตนเอง

2.5 การปฏิบัติงาน หมายถึง กิจกรรมที่ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่รับผิดชอบการบริหารงานทั้งหมดในแต่ละวัน

3. โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม

4. ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ และครูใหญ่ หรือผู้รักษาการในตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลสารสนเทศให้ให้หน่วยงานต้นสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามใช้เป็นแนวทางในการนำไปพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดต่อไป